

«Euskal Herria nahiko herri birtuala da»

Ez al dira fantastikoak errealitate guztiak?

UXUE ALBERDI

Argazkiak: Dani Blanco

Umetan zuen etxean ez zen euskararik aditzen?

Ez, ama madrildarra da eta ez daki euskaraz, eta etxean gaztelaniaz egiten genuen. Haurra nintzela gure ama ere hasi zen euskara ikasten, osabak emandako liburu batzuekin, eta ni ere 12 urterekin-edo hasiko nintzen gramatika zaharrak irakurtzen, baina han gelditu ziren ahaleginak. Aitak, gaztelaniaz aritu arren hainbat hitz euskaraz esaten zituen, eta hazi ahala konturatu nintzen bazeudela hitz batzuk, hamar edo hamabost hitz, euskaraz nekizkie-nak eta ez gaztelaniaz, nahiz eta Madrilen jaioa izan eta gaztelania izan nire ama hizkuntza. Adibidez, nik “está kili-kolo” esaten nuen, edo nahiko hazia nengoela konturatu nintzen txahal bat *ternera* bat zela. Txahalak euskaraz ikasi nituen gaztelaniaz baino lehenago.

Garai hartan zer zen zuretzat Euskal Herria?

Bi planetaren artean bizi nintzela uste nuen. Euskal Herria zen planeta bat eta Madril ingurua beste bat, erabat desberdina. Ikusi nuen Euskal Herriko mundua oso desberdina zela, eta oso aberatsa. Alde batetik baserria zegoen, eta oso giro tradizionala, baina bazegoen Donostia ere, eta hiri industrialak ere bai. Herriko festetan baserrira joaten ginen eta han elkartzeko ginen denok, klase guztietako jendea. Garai hartan Madril nahiko elitista eta klasista zen, eta niri izugarri gustatzen zitzaidan Euskal Herriko irekitasuna. Niretzat Euskal Herria nahasketa perfektua zen tradizioaren eta modernitatearen artean, eta tradizioetik modernitatera emandako pausoa miresgarria iruditzen zitzaidan. Hori zen benetan erakartzen ninduen: Euskal Herria oso txikia izan arren indartsua zela gauzak sortzeko, egiteko. Niretzat Euskal Herria beti izan da oso moderno.

Sekula ez zara bertan bizi izan?

Ez, behin ere ez.

Gaur egun Donostian duzu familia, eta emazteak, Baionan.

Bai, emaztearen ahizpa Baionan bizi da eta azken bolada honetan asko gabiltza Iparraldean. Niretzat oso normala da Iparraldearen eta Hegoaldearen artean bizitzea. Erakartzen nauena Euskal Herria bera da, ez bestelako eraginak eta, beraz, nagoen tokian nagoela beti saiatzen naiz Euskal Herria bilatzen. Muga hori muga administratibo gisa bakarrik bizi dut; agian hori baino muga garrantzitsuagoak ditugu gure barnean. Euskal Herria nahiko herri birtuala da, baina birtualitate horretan askatasuna ematen du ez hemen ez han ego-teak. Sarrionandiak esaten zuen hiru motatako herriak daudela: herri handiak, herri txikiak eta herri ikusezinak. Euskal Herria herri ikusezina da. Euskal Herria herri fantasma dela ere esan zuen, baina hori beste gai bat da. Eta kontzeptu hori izugarri gustatzen zait. Milan Kunderak dio nazio handiak eta txikiak daudela, eta nazio txikia izatea ez datzala datu objektibo batzuetan, luzera edo biztanle kopurua kasu, baizik eta uste sakon batean: zure existentzia bera kolokan egotearen uste sendoan. Esaten zuen, adibidez, Espainiak eta Poloniak biztanle kopuru bera zutela, baina Poloniak badakiela zer den bere existentzia kolokan izatea, eta espainiar bati inoiz, inola ez zaiola burutik pasa bere izatea kolokan dagoenik.

Nola osatzen da zure identitateak?

Ni euskaldun sentitzen naiz, eta ez bakarrik sentitu, nik uste praktikoki hala naizela. Dene-

Nortasun agiria

Henrike Olasolo 1966an jaio zen Madrilen eta han hazi zen, baina betidanik oso harreman estua izan du Euskal Herriarekin. Euskalduna du aita, Jeronimo Olasolo etxebarritarra, zesta-puntista ohia, eta oporraldietan aitaren baserrira edo Donostiara etorri ohi zen umetan. Arkitektoa da, baina literatura, zinema eta artea ditu pasio. 1993an hasi zen euskara ikasten Madrilgo Euskal Etxean, baita erabat euskaldundu ere. 2003tik Amsterdamen bizi da Herrialde Katalanetako Cristina Richarte emaztearekin. Bien artean sortu berri dute Zirimiri Press argitaletxea, euskal literaturako obrak nederlanderara itzultzeko. Elkarlanean idatzi eta ilustratu dute *Nederland is mijn fantasie* eleberri grafikoa ere. Henrikek *alter ego* euskalduna du: Ander. Euskal Herria eta euskara beti daude presente bere bizitzan eta imaginarioan.

• P E R T S O N A I A •
Henrike Olasolo

tarik irakurtzen dut: Holandako egunkariak, nazioarteko egunkariak... baina, batez ere, euskarazko prentsa kontsumitzen dut, nire informazioa hemen osatzen da, ni oso jakinaren gainean nago hemen gertatzen denari buruz, eta beraz euskalduna naiz, hori da nire mundu ikuskera. Baina egia da ez naizela hemen bizi, eta holandar identitatea eraikitzen ere ari naiz. Han bizi naizelako. Nire bizilekua Amsterdam da eta nire naziotasuna edo kultur identitatea euskalduna.

Zer da *Nederland is mijn fantasie*?

“Nederland nire fantasía da” litzateke euskaraz. Autofikzioa da, eta bi pertsonaia nagusi daude. Bikote bat da, Holandara joaten dena bizitza berri bat hastera. Haienez Holandia ia-ia paradisua da, fantasía bat. Horregatik titulua. Pentsa AEBetara joan ziren italiarrentzat, edo irlandarrentzat edo euskaldunentzat... Haienez Amerika paradisua zen, aza handien hazten zen lurraldea, aberastasunaren herria..., ba, bi pertsona hauentzat Holandia horrelakoa da, ez zentzu materialean, baina bai zentzu existentzialean. Zentzu batean, oso era inuzente eta *naif*-ean begiratzen diote errealitateari, baina konturatuko dira euren biografiengatik daudela Holandan. Eva kataluniarra da eta Ander euskalduna, eta Holandia beste Euskal Herri bat da eurentzat, edo beste Katalunia bat. Holandan batzuek pentsatzen dute Holandari buruz ari dela liburua, ez gure fantasiari buruz, eta diote Holandari buruzko apologia dela, baina ez da hori kontua, kontua gure fantasiaz hitz egitea zen, eta Holandak guretzat sinbolizatzen duenaz eta, hain zuzen, fantasía hori eraikitzeke beharraz.

Zuen *alter ego*ek zuen antz handia dute?

Bai, oso antz handia, geu gara liburuan gaude-nak, baina orain liburu hau idatziko banu beste

era batean idatziko nuke. Batzuetan nik ez dut Anderrek bezala pentsatzen. Lehen Anderrek bezala pentsatzen nuen, baina orain ez hainbeste. Herri txikiaren kontzeptu horri oso baliagarria deritzot Holandan Euskal Herriari buruz hitz egiteko, baina denborarekin konturatu naiz agian Holanda ez dela hain txikia. Holandak badauka bere historia koloniala. Geografikoki herri txikia da, baina ez dauka bere existentzia kolokan dagoen sentimendurik. Holandarrek ez dute desagertzeko beldurrik. Baina badago elementu bat sentimendu horretara hurbiltzen duena: ura, itsasoa. Itsasoa da Holandaren mehatxua, eta zentzu horretan bada herri txikia. Urak betetzen du hemen estatu handiek betetzen duten rola. Kontua da uraren arazoa oso ondo menderatu dutela, baina beti izango da mehatxu. Holanda herri txikia da beste zentzu batean ere. Herri txikietan inork ez ditu gauzak zure ordeztu egi-ten. Euskal Herrian euskaldunek ez badute euskararen gaineko ardurarik hartzen, beste inork ez du hartuko. Sentimendu hori ez da existitzen Frantzia edo Espainian. Holandan bai. Dena den, esan daiteke Anderren Holandia Henrikerena baino fantastikoagoa dela.

Euskaraz irakurtzeko modurik izango da?

Bai, nahi nuke. Gainera, herri protagonista Holandia izan arren euskaldunek hobeto ulertu dezaketela uste dut.

“Atzerrian zaudenean beharrezkoa da leku bat bilatzea, bertatik zure buruari begiratzeko” aiparekin hasten da liburua. Nondik begiratzeko diozu zuk zure buruari?

Ezinezko puntu batetik, oinak Holandan eta burua Euskal Herrian izatea ahalbidetzen didan leku batetik. Fantasiaren kontzeptuaz gain bi estrategia edo tesi biltzen dira liburuan. Bi tesiak liburuaren hasierako bi aipuetan

laburbiltzen dira; bata Evarena litzateke, eta dio “plazera une batean kontzentratzea besterik ez da, izateetik ihes egitean datzan prozesua”. Levinasen aipu bat da. Zuk aukeraturako esaldia Anderren tesia da eta dio atzerrian zaudenean ezinbestekoa dela leku bat aurkitzea bertatik zure buruari begiratzeko. Esaldi hori Shingurena da. Identitateaz hitz egin nahi genuen

bi jarrera horietatik abiatuta. Azken batean, bi kontzeptu daude, bata identitatearena da eta bestea, identitate ezarena zentzu positiboan. Bi gauza esan daitezke zure identitateari buruz galdetzen dizutenean, nik bi gauza esan baititzaket Euskal Herriari buruz: esan dezaket euskalduna sentitzen naizela, eta egia da, baina hori ez da hain garrantzitsua, askoz ere garrantzitsuagoa da esatea ni Euskal Herriaz maiteminduta nagoela. Norbaitekin edo zerbaitekin maiteminduta egotea miraria da, zure burua ahazten zaizulako. Pianoa jotzea bezala da, pianoa jotzen benetan gozatzen ari bazara zure burua ahazten zaizu, denboraren kontzientzia galtzen duzu, ez dakizu zenbat denboraz ari zaren pianoa jotzen eta bat-batean diozu nor naiz ni? Non nago ni? Eta prozesu hori askoz ere interesgarria iruditzen zait norbere buruaz pentsatzea baino. Bi prozesuak osagarriak dira, baina kontrajarrita datoz liburuan. Alde batek, Anderrek egiten duena psikoanalisi modukoa da. Nor naiz ni?, zergatik nago hemen?, zer bilatzen dut hemen?, zer da Euskal Herriaz eta Holandaz gustatzen zaidana?... Eta Evak guztiz kontrakoa egiten du: momentuari plazera hartu, momentuak atsegin egin...

Irudietako batean Anderrek Euskal Herriko mapa marrazten du hondarretan. Askotan egin izan duzu zerorrek?

Zentzu metaforikoan bai. *Nederland is mijn fantasie* animazioaren eta liburuaren eszena garrantzitsuenetakoa da. Mapa marrazten duen bitartean Anderrek Euskal Herria eta Holanda antzeko herriak direla azaltzen dio nederlander bati. Hiru esalditan azaltzen du zergatik. Anderrek dio hiru motatako herriak daudela: herri maskulinoak ala femeninoak, herri txikiak ala handiak eta herri indibidualistak ala kooperatibistak. Eta Euskal Herria eta Holanda herri txikiak, femeninoak eta kooperatibistak direla. Eszena horrek laburbiltzen du Anderren barne mundua. Herbeheretako mapak eta Euskal Herrikoak berez ez dute

Henrikeren alter egoaren, Anderren irudia eta Euskal Herriko eta Holandako mapak bat eginda. Zera dio, nederlanderaz: “Ikusten? Zabaleraren erdia... baina hiru miloi biztanle bakarrik...”.

antzik, eta ez dute elkarrekin ezer osatzen ikuspegi normal batetik. Baina irudi horretako perspektibari esker bi mapak mapa bakar batean marraztea lortzen du Anderrek. Eta hau da Anderren desioa: ezinezko irudi bat osatzea, Euskal Herria ikusteko gauza ez direnei Euskal Herria ikusarazi diezaikeen ikuspegi bat eskaintzea. Gertatzen dena da holandarrek Herbeheretako mapa ikusten dutela argi eta garbi eta euskaldunek, berriz, Euskal Herrikoa, baina oraindik ez dut bi mapak ikus ditzakeen inor aurkitu.

Zer sinbolizatzen du zure aitaren xisterak?

Iaz *Small nations, big games* (nazio txikiak, joko handiak) dokumentala egin nuen Jan Kuiper zuzendariarekin batera [sustatu.com/1252355587], aitaren xistera elementu sinbolikotzat hartuta. Film honetan pilota hitzaren metafora da. Protagonistak ezin du euskal arazoaz mintzatu. Filma aurrera doan heinean ezintasun hau gainditzen du eta era berean sekula egin ez duena egiten hasten da: aitaren xistera hartu eta pilotan jokatzen. Oso planteamendu argia aukeratu zuen Janek, nederlanderrei zuzenduta. Filma Herbeheretako tradizio “anti-intelektualaren” barnean kokatuko nuke. Dokumentalgintza tradizio honetan gauzak ez dira azaltzen, erakutsi egiten dira. Eta film honetan euskal arazoa tabu bat dela erakusteko oso indartsua den isiltasun momentu bat gertatzen da. Wittgensteinen esaldi famatuak diogen bezala: “Zerbaitez ezin bada hitz egin isildu egin behar da”.

Dokumentalean Euskal Herriko politika tabua dela iradokitzen da.

Arazoa Espainiako inkontziente kolektiboa dela esango nuke. Inkontziente horren barnean hitzek beste esanahi bat dute eta guretzat positiboa dena negatiboa da haientzat. Tabua da guztiek onartutako esanahiei buelta ematea. Azken batean, benetako boterea duena hiz-

Henrike Olasolo

kuntzaren kontrola duena da. Hori *Alizia mundu miresgarrian* liburuan oso ondo azaltzen da. Aliziak dio: “Kontua da hitzen esanahia aldatzeko gai zaren ala ez”, eta Humpty Dumptyek erantzuten du: “Kontua da nork agintzen duen, eta kito”. Espainiako imaginario kolektiboan “euskal” hitza xenofobiaz erabiltzen dela esango nuke eta, gehienetan, ohartu ere egin gabe. Kezkatzen nauena da euskaldunok ez ote dugun inkonziente kolektibo hori, oharkabea, gurera inportatu. Kolonizazio mentala ikusten dut hemen.

Era berean, Euskal Herria Espainian obsesioa dela esaten duzu dokumentalean. Zein zentzutan?

Euskal Herriak Espainia hitzaren esanahia mugatzen duelako. Kataluniak eta Euskal Herriak espainolei erakusten die ez direla uste duten bezalakoak. Eta hori onartzean dago arazoa. Holandatik Espainiara begira gauza batek harritzen nau: Espainian errealtatea den bezala onartzeko ezintasuna dute. Ez bakarrik politikari eta gai handiei dago kienean, eguneroko jarrera arruntenetan baizik. Ez behar txikien edo gaixotasun arrunten aurrean ere zeharo ezberdinak dira jarrerak Espainian edo Holandan. Eta, beste alde batetik, obsesionatuta daude interes politiko berezia dagoelako hori horrela izateko. Euskal Herria *chivo expiatorio*-a da Espainiarentzat: gaitz guztien iturria.

“Euskaldun gisa, beti zara barbaroa edo terrorista” ere entzungo dugu.

Euskaldun batek bi era dauzka Espainian egoteko: edo espainiar gisa –eta horrela bada munduko pertsonarik onena izango da: noblea, ausarta, eta abar– edo “barbaro” gisa. Zaila da bigarren kasu honetan hitz bat aukeratzea. Niri barbaro hitza gustatzen zait: “ulertzen ez zaiona”, “zibilizazioaren amaiera dakarrena” da. Testuinguru horretan terrorismo hitza sinonimoa da.

Orain gutxi Zirimiri Press argitaletxea sortu duzue emazteak eta biok. Zein helbururekin?

Agian, Anderren eta Evaren munduak batzeko. Alde batetik, euskal kultura zabaltzea eta ezagutaraztea da helburua eta, beste alde batetik, zoriontsu izatea. Euskara zoriontasun iturri da niretzat, eta baita Cristinarekin lan egitea ere. Oso ongi ikusten dut Zirimiri Pressen egitasmoa gure ibilbide pertsonalean.

Euskal literatura gertutik jarraitu duzu?

Bai, euskararekin dudana kontaktu bakarra irakurtzen dudana da askotan. Agian nire

OFF THE RECORD

“Hator, hator...”

Abenduaren 24an gelditu ginen Henrike Olasolorekin elkarrizketa egiteko. Goizeko 11etan. Taberna bateko mahaian eserita grabatu genituen haren hitzak, baina ez harenak bakarrik: hiru-lau aldiz baserritarrez jantzitako pertsona txikiak sartu ziren tabernara, txapel, zapi eta abarka, eta grabagailuak hiru-lau aldiz grabatu zuen: *Hator, hator mutil etxera...*

euskalduntze prozesuarekin lotuta dagoelako, baina, batez ere, belaunaldi batek izugarritzko eragina izan zuen nigan. Atxaga eta Sarrionandiaren eskutik hasi nintzen euskaraz irakurtzen, eta mundu berri bat erakutsi zidaten. Beti irudituko zait euskal idazleek, hizkuntza gutxitu bateko idazleak diren neurrian, lan *estra-sortzailea* egin behar izan dutela. Etxe handi batean bizi den idazlea gelaz gela ibili daiteke inspirazio bila, baina gela bakar bateko etxean bizi denak konponbide erradikalagoak behar ditu. Adibidez, paisaia baten argazki erraldoi batekin gela papereztatzea erabaki dezake nolabaiteko irekitasun birtuala bilatzeko. Eta zein paisaia bihurtuko du bere etxea: basamortu? Itsaso? Paisaia polar ala tropikal? Horrela ikusten dut garai bateko jarraera estra-sortzaile hori.

Hasteko, 1970. urtetik aurrera jaiotako emakumezko idazleen ipuinen antologia bat itzuli nahi duzue nederlanderara. Zergatik hautu hori?

Alde batetik euskal emakumezko idazle gazte asko eta oso onak daudelako eta beste alde batetik antologia horri abiapuntu paregabea iritzi geniolako Holandan euskal literatura erakusten hasteko. Holandarrek duten Euskal Herriari buruzko irudiari erreparatu genion. Euskal Herria Espainiako probintzia bat besterik ez da holandarrentzat. Haien irudirako Espainia zer zen ikertu genuen eta honako hau deskubritu genuen: Espainia hitza aipatu eta holandarrei bi hitz etortzen zaizkie burura: bata “*temperament*” eta bestea “*machocultuur*” (matxismotik harago doan kontzeptu bat). Guk haiek Euskal Herrira beste leku batetik begiratzea nahi genuen.

Zenbateraino esango zenuke dela erromantikoa, idealizatua Euskal Herriaz duzun irudia?

Ba agian bai, guztiz idealizatua. Baina norbaitek hori esaten didanean, idealista Ander dela erantzuten diot. *Alter ego* bat izatearen abantaila.

Inoiz pentsatu duzu bizitzera Euskal Herrira etortzea?

Jadanik Holandaren eta Euskal Herriaren artean bizi naiz. Nik uste Holandan egoteak on egiten didala, distantzia ona da nire fantasia mantentzeko. Izugarritzko beldurra diot hona etorri eta Euskal Herrian gero eta euskara gutxiago hitz egiten dela ikusteari, Euskal Herria gero eta espainolizatuago dagoela aurkitzeari. ■

www.argia.com/argia-astekaria
helbidean, elkarrizketaren bertsio luzea.